

de mos

Jaargang 22
Augustus 2006

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

7

NIDI

inhoud

- 61 **Marokkanen in Nederland**
- 63 Demodata
- 64 Demodata
- 65 **Allochtonen in het hoger onderwijs**
- 67 Demodata
- 68 Demodata

Foto: Wim de Jonge

Marokkanen in Nederland

CARLO VAN PRAAG

Achterstand wordt snel ingelopen

Marokkanen in Nederland zijn van de grote etnische minderheids-groeperingen in ons land het laagst opgeleid en hebben de laagste arbeidsmarktparticipatie, het laagste beroepsniveau, de hoogste werkloosheid en het laagste gemiddelde inkomen. Wel halen zij hun achterstand sneller in dan andere groepen. Kinderen doen het steeds beter op school en het aantal dat doorstroomt naar hogere vormen van onderwijs groeit. Marokkanen zijn nog tamelijk sterk op de eigen groep betrokken en houden stevig vast aan hun tradities, in het bijzonder waar deze door de religie zijn bepaald.

Door de economische voorspoed in de jaren zestig van de vorige eeuw werden arbeidskrachten geworven in het buitenland, eerst in Zuid-Europa en vanaf de tweede helft van dat decennium in toenemende mate ook in Turkije en Marokko. Veel Zuid-Europeanen keerden na verloop van tijd weer terug naar hun land van herkomst. In landen als Italië en Spanje had de economie zich inmiddels gunstig ontwikkeld. Anders was dat echter in Turkije en Marokko. Van de Turken en Marokkanen in Nederland keerden er verhoudingsgewijs slechts weinig terug. Er was na de oliecrisis in 1973 weliswaar een einde gekomen aan de arbeidsmigratie uit die landen, maar door gezinshereniging, gezinsvorming en natuurlijke aanwas bleef het aantal Turken en Marokkanen toenemen. Anno 2006 wonen er 323.000 personen van Marokkaanse herkomst in Nederland, hetgeen overeenkomt met bijna 19 procent van alle niet-westerse allochtonen en met bijna twee procent van de totale bevolking van Nederland.

In opdracht van de Minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie vervaardigde het NIDI een profielschets van de Marokkanen in Nederland. Het ging daarbij om meer dan alleen demografische gegevens. Ook de sociaal-economische en de culturele positie van de groep kwamen aan de orde. Als vergelijkingsgroepen dienden de autochtone Nederlanders en enkele andere etnische minderheden. Dit artikel is een op punten geactualiseerde samenvatting van het rapport.

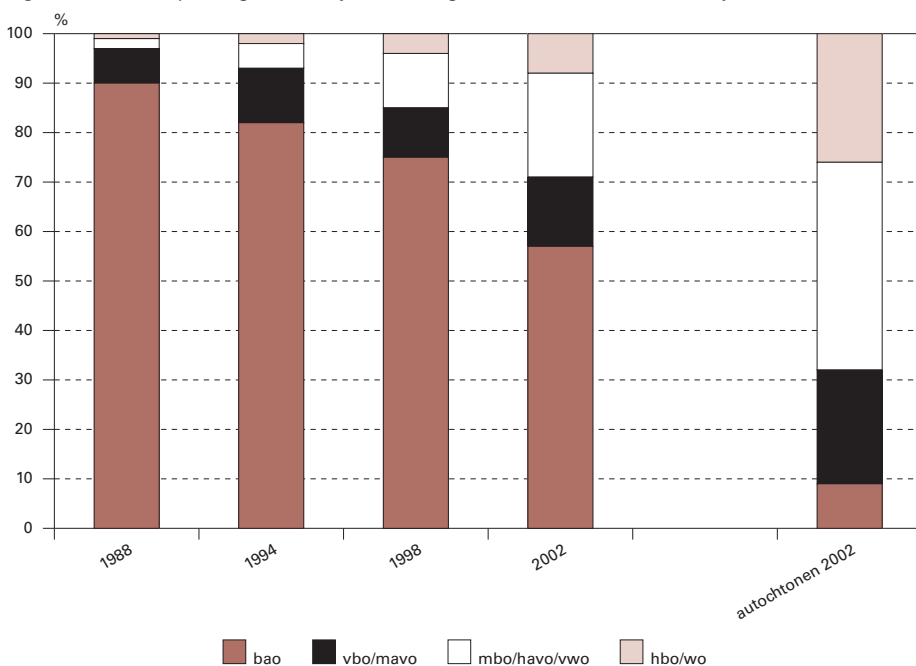
Meer dan twee derde van de Marokkanen heeft de Nederlandse nationaliteit en bijna de helft is hier geboren. Door een relatief hoge vruchtbaarheid en door huwelijks-

De schrijver Abdelkader Benali won in 2003 de Libris Literatuur Prijs.

Foto: ANP FOTO/Juan Vrijdag.

Figuur 1. Behaald opleidingsniveau bij niet schoolgaande Marokkanen van 15-64 jaar (%)

migratie neemt het aantal Marokkanen in Nederland nog vrij snel toe: de verwachting is dat in 2010 hun aantal zal zijn gestegen tot 352.000. In vergelijking met de totale bevolking van Nederland vormen de Marokkanen een jonge groep, met veel kinderen en jongvolwassenen en met zeer weinig bejaarden. De Marokkanen zijn sterk (voor bijna 48 procent) geconcentreerd in de vier grote steden. Van de bevolking van die steden maken zij zeven procent uit.

De huidige immigratie van Marokkanen bestaat voor het overgrote deel uit huwelijkspartners van hier gevestigde Marokkanen. Het gaat momenteel om een jaarlijks aantal van ongeveer 2.000 van deze huwelijksmigranten. De meeste huwende Marokkanen hebben een voorkeur voor een partner uit het land van herkomst boven een hier geboren Marokkaanse partner of een autochtoon. Vooral vrouwen volgen dit patroon.

De vruchtbaarheid onder Marokkanen is weliswaar relatief hoog maar daalt wel snel. Vrouwen van de eerste generatie kregen aan het begin van de jaren tachtig gemiddeld nog zeven kinderen, een aantal dat in 1995 al was gedaald naar 3,5 en in 2004 naar 3,2 tegenover autochtone Nederlandse vrouwen 1,7. De tweede generatie Marokkaanse vrouwen vertoont een nog weer lagere vruchtbaarheid dan de eerste generatie en deze vrouwen worden ook op latere leeftijd moeder. Overigens is ook in Marokko de vruchtbaarheid in dezelfde periode drastisch gedaald.

Nederland telt nog weinig Marokkaanse ouderen. Voorzover zich thans laat aanzien hebben deze ouderen geen hogere, maar juist lagere leeftijdsspecifieke sterftেকansen dan de autochtonen.

Door hun concentratie in de vier grote steden en door hun verdere concentratie in een aantal wijken van die steden hebben de Marokkanen een relatief hoge statistische ontmoetingskans met leden van hun eigen groep, terwijl zij een relatief lage ontmoetingskans hebben met autochtonen. Door de groei van het eigen aantal verscherpt deze situatie zich.

Onderwijsachterstand

De eerste generatie Marokkanen (arbeidsmigranten en gezinsherenigers) is in vergelijking met de autochtone Nederlanders zeer laag opgeleid. Voor de tweede generatie hier geboren kinderen ligt hierin een handicap die wordt versterkt door het feit dat de kennis van de Nederlandse taal bij hun ouders beperkt is. De tweede generatie betreedt de school met een achterstand op haar autochtone leeftijdsgenootjes, maar deze achterstand vermindert wel bij elke nieuwe lichter die het onderwijs instroomt. Bovendien halen juist de Marokkaanse kinderen bij hun gang door het basisonderwijs iets van hun achterstand in. De Marokkaanse leerlingen die in het schooljaar 2002-2003 in groep 8 zaten, hadden evenwel nog steeds een taalachterstand van bijna twee leerjaren op autochtone niet-achterstandsleerlingen. Bij rekenen lagen zij nog ruim een half jaar achter. Vergelijken bij vroegere lichtingen is er echter zeker vooruitgang. Zo maakten de Marokkaanse leerlingen tussen 1994 en 2002 bijna een derde van hun achterstand in de Cito-eindtoets goed en dat is meer dan Turkse en Surinaamse leerlingen vermochten. Bij de Antilliaanse leerlingen nam de achterstand zelfs toe.

De achterstand in het basisonderwijs zet zich voort in het vervolgonderwijs. In het derde leerjaar van het voortgezet onderwijs participeerde een vijfde van de Marokkanen, en trouwens ook van de Turken, op havo/vwo-niveau tegen bijna de helft van de autochtonen. Daarentegen waren de Marokkaanse derdeklassers zwaar oververtegenwoordigd in de lagere niveaus van het voorbereidend beroepsonderwijs. Meer dan de helft van de Marokkaanse (en van de Turkse) leerlingen was daar te vinden tegen iets meer dan een kwart van de autochtonen. Vergelijken met eerdere lichtingen is er echter, juist door de Marokkanen, aanzienlijke vooruitgang geboekt (zie figuur 1). Tien jaar geleden nam slechts acht

procent van de Marokkaanse leerlingen deel aan het onderwijs op havo/vwo-niveau. Marokkaanse kinderen zijn sterk geconcentreerd in zogenaamde zwarte scholen. In het jaar 2002-2003 bezochten zij basisscholen waar gemiddeld driekwart van de leerlingen tot de etnische minderheden behoorde. Vaak wordt gedacht dat dit een ongunstige invloed heeft op de onderwijsprestaties van deze leerlingen. Herhaald onderzoek wijst echter uit dat dit nauwelijks het geval is.

Lage arbeidsparticipatie en hoge werkloosheid

De arbeidsparticipatie is bij de Marokkanen lager dan bij de autochtonen en loopt ook achter bij andere etnische groepen. Dat komt doordat relatief weinig Marokkaanse vrouwen de arbeidsmarkt betreden en doordat bij de mannen het aantal arbeidsongeschikten hoog is. Voorts worden de Marokkanen sterk getroffen door werkloosheid, zoals blijkt uit figuur 2. In het midden van de jaren negentig had maar liefst een derde van de Marokkaanse beroepsbevolking geen werk. Daarna daalde de werkloosheid als gevolg van de gunstige economische conjunctuur tot ongeveer tien procent in het jaar 2002, maar sindsdien is de trend weer gekeerd. In 2004 was al weer 22 procent van de Marokkanen werkloos. De immigratie van vaak slecht opgeleide huwelijkspartners die de Nederlandse taal niet machtig zijn heeft daar een negatieve invloed op.

Gezien de ontwikkelingen in het recente verleden zou de huidige opleving van de economie wederom kunnen zorgen voor een snel dalende werkloosheid. Bij de Marokkanen lijkt deze daling in het laatst bekende jaar (2005) al waarneembaar. Een verder lichtpunt is de snelle groei van het ondernemerschap bij Marokkanen.

De lage arbeidsparticipatie en de hoge werkloosheid maken dat de Marokkanen in hoge mate afhankelijk zijn van uitkeringen. Daardoor en door het overwegend lage beroepsniveau van de werkenden is het gemiddelde besteedbare huishoudensinkomen bij de Marokkanen slechts 85 procent van dat bij de autochtonen. Als, door middel van standaardisatie, rekening wordt gehouden met verschillen in huishoudensamenstelling verdienen de Marokkanen nog maar 69 procent van het autochtone inkomen.

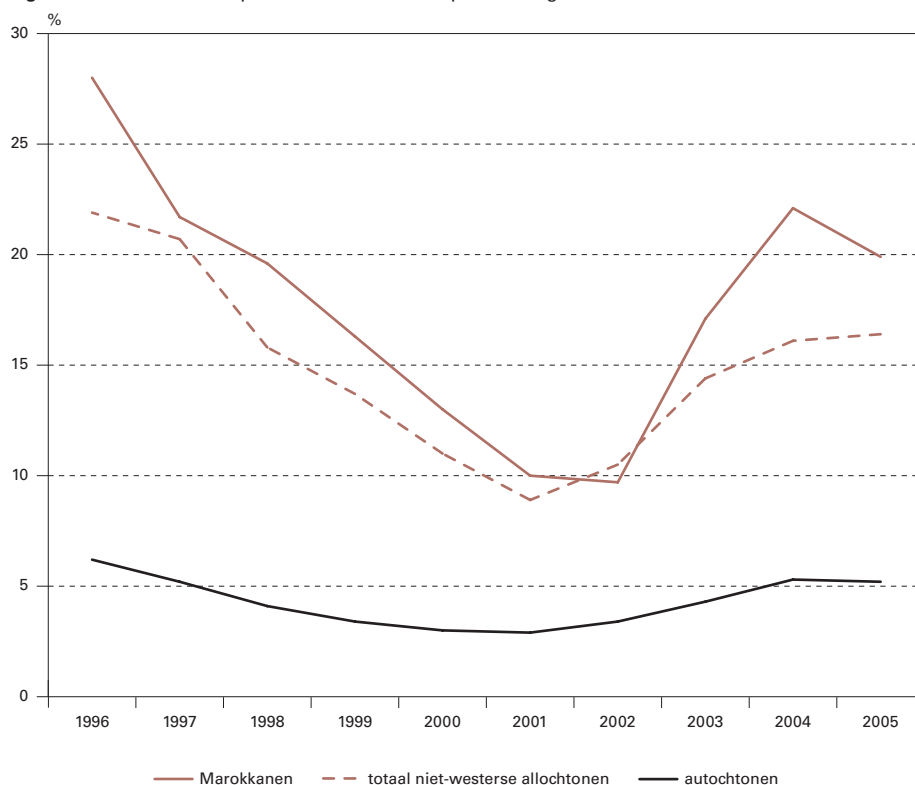
Sociaal-culturele opvattingen vaak religieus bepaald

Cultureel verschil tussen Marokkanen en de autochtonen hecht zich in belangrijke mate aan het verschijnsel religie. De Marokkanen zijn vrijwel allen moslim en zij identificeren zich ook sterk met deze religie (zie ook de tabel). De tweede generatie vormt in dit opzicht geen uitzondering. De Marokkanen kennen nog een grote waarde toe aan hun religie als baken in het leven. Zo vinden bijvoorbeeld verreweg de meesten (90 procent van de eerste en 80 procent van de tweede generatie) het ongehuwd samenwonen van man en vrouw afkeurenswaardig (bij autochtonen is dat tien procent). De religieuze praktijk levert een duidelijk

Enkele indicatoren voor religieuze betrokkenheid					
	Marokkanen	Turken	Surinamers	Antillianen	Autochtonen
Percentage dat zich tot religie rekent					
Totaal	98	95	75	73	35
1 ^e generatie	98	95	83	81	
2 ^e generatie	97	93	57	45	35
Reactie op beweringen					
Mijn geloof is een belangrijk deel van mijzelf (% mee eens)	94	91	81	81	52
Als iemand iets slechts over mijn geloof zegt, voel ik mij persoonlijk gekwetst (% mee eens)	61	62	28	27	14
Niemand mag mijn geloof in twijfel trekken (% mee eens)	47	55	23	28	10

Bron: SPVA 2002.

Figuur 2. Werkloosheid in procenten van de beroepsbevolking

onderscheid op tussen de generaties. De oudere Marokkanen bezoeken veelvuldig de moskee en bidden meestal dagelijks. In dit opzicht zijn de jongeren minder traditioneel, hoewel de meesten volgens eigen zeggen op zijn minst nog af en toe de moskee bezoeken en dagelijks bidden. Beide generaties vasten in overgrote meerderheid met de Ramadan.

In de sfeer van opvattingen over het belang van religieuze voorschriften manifesteert zich een duidelijk verschil tussen de generaties: terwijl de oudere Marokkanen een nogal strikte interpretatie van de religieuze regels voorstaan, menen jongeren al grotendeels dat ieder zijn eigen invulling daaraan moet geven.

De rolsegregatie tussen de geslachten heeft zich bij Marokkanen veel sterker gehandhaafd dan bij autochtonen. Zo vindt 39 procent van de Marokkanen tegen 16 procent van de autochto-

In 2005 overleden in Nederland 136.402 mensen. Van hen stierven 5.343 een niet-natuurlijke dood: 2.693 door een ongeval in de privésfeer (1.909, vooral ouderen, ten gevolge van een valpartij), 1.572 door zelfdoding, 174 door moord of doodslag, 760 door een verkeersongeval en 64 door een bedrijfsongeval (CBS).

Wethouder Aboutaleb van Amsterdam.

demodata

In de 25 lidstaten van de EU werd in de periode 2001-2003 twee derde van alle sterfte veroorzaakt door hart- en vaatziekten en kanker. Hartaanvallen, beroertes en andere hart- en vaatziekten waren verantwoordelijk voor 41 procent van de sterfte. Deze ziekten waren onder 65-84 jarigen de belangrijkste doodsoorzaak met 42 procent van de sterfte. Het ging bij 17 procent van alle sterfgevallen om ischaemische hartziekten, inclusief hartaanvallen. De hoogste sterfte ten gevolge van deze doodsoorzaak werd gevonden in Estland met 2.305 mannelijke en 1.318 vrouwelijke slachtoffers per 100.000, gevolgd door Litouwen, Letland, Tsjechië en Slowakije. Het laagst scoorden Frankrijk (402 mannen en 169 vrouwen), Portugal, Spanje en Italië. In een kwart van alle sterfgevallen was kanker de doodsoorzaak. In de leeftijdsgroep van 45 tot 64 jaar werd 41 procent van de sterfte erdoor veroorzaakt. Onder mannen ging het daarbij vooral om kanker van de ademhalingsorganen (onder meer longen, keel) met 106 sterfgevallen per 100.000 mannen in die leeftijdsgroep. De Oost Europese landen scoorden het hoogst. Bovenaan stond Hongarije (236), gevolgd door Tsjechië en Slowakije. Zweden stond onderaan met 39, gevolgd door Finland. Onder vrouwen in die leeftijdsgroep was borstkanker de belangrijkste oorzaak bij de sterfte aan kanker met 48 doden per 100.000 vrouwen van 45-64 jaar. Nu scoorde Denemarken het hoogst met 66 per 100.000, gevolgd door het Vlaamse deel van België en Nederland. Griekenland en Spanje (beide 38) sloten de rij (Eurostat).

nen dat een vrouw moet stoppen met werken als haar eerste kind wordt geboren. Ook in hun opvattingen hierover zijn Marokkanen nog betrekkelijk traditioneel, hoewel de tweede generatie, de meisjes in het bijzonder, een modernere kijk heeft op de verdeling van betaalde arbeid en huishoudelijke taken.

Marokkanen trouwen, evenals de Turken, overwegend met partners uit hun herkomstland en dat is ook bij de hier opgegroeide generaties nog het geval. Huwelijken met autochtone Nederlanders zijn betrekkelijk zeldzaam. Meer dan de helft, en in de tweede generatie nog steeds 40 procent, zegt dergelijke huwelijken af te keuren. Iets meer dan de helft van de Marokkanen vindt de mening van ouders belangrijk bij de partnerkeuze van de kinderen, maar desondanks is volgens de overgrote meerderheid deze partnerkeuze uiteindelijk toch een zaak van het kind zelf.

Foto: Wim de Jonge

Tot slot

De hier verblijvende Marokkanen vertonen nog sterk de sporen van hun ongunstige uitgangspositie. Zij zijn onder de grote etnische minderheden in Nederland de laagst opgeleide groep met de laagste arbeidsmarktparticipatie, het laagste beroepsniveau, de hoogste werkloosheid en het laagste gemiddelde inkomen. Er is evenwel een tegenkant: de Marokkanen in Nederland halen hun achterstand snel in, sneller dan de overige etnische minderheden. De aan het basisonderwijs deelnemende Marokkaanse leerlingen vertonen momenteel minder achterstand dan de Turken en de Antillianen en ook hun deelname aan het voortgezet onderwijs vertoont een sneller stijgende lijn dan die van de andere twee groepen. Deze relatief snelle opmars komt ook in het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs tot uiting.

De Marokkanen zijn nog tamelijk sterk in hun eigen groep opgesloten, maar onderhouden toch meer contact met de autochtone buitenwereld dan de Turken. Aan de andere kant houden

zij het meest vast aan hun tradities, in het bijzonder waar het om de religie gaat.

Bepaald zorgelijk is de betrokkenheid van de Marokkaanse jeugd bij de criminaliteit. Ook al laat deze zich gedeeltelijk verklaren uit de, juist bij de Marokkanen geprononceerde, maatschappelijke achterstand en de grote cultuurschok volgend op de migratie, dan nog werpt het verschijnsel een schaduw over het groepsbestaan. Daartegenover mag worden vermeld dat de Marokkanen zich ook laten kennen als een groep waarin veel talent ligt opgeslagen. Hun bijdrage aan de huidige Nederlandse literatuur is opvallend, zeker voor een groep waarvan de tweede generatie nog maar voor een klein deel volwassen is. Een cultureel ontwortelingsproces is blijkbaar ook een bron van creativiteit. Een mogelijke verklaring voor de literaire participatie ligt voorts in de taalsituatie waarin juist de Marokkanen verkeren. De in Nederland woonachtige Marokkanen zijn veelal afkomstig uit het Rifgebied en hun thuistaal is een Berbertaal die in het algemeen niet als schrijftaal wordt gebezigd. Het Arabisch vormt voor deze Marokkanen nauwelijks een alternatief omdat dit hooguit een tweede taal is, dit nog los van het feit dat in het Arabisch een grote afstand ligt tussen de dagelijkse omgangstaal en de officiële taal. Onder deze omstandigheden grijpen de in Nederland opgegroeide Marokkanen voor literaire doeleinden eerder naar het Nederlands dan bijvoorbeeld de Turken. De politiek en de sport vormen andere terreinen die tal van Marokkaanse uitblinkers opleveren.

LITERATUUR:

- Carlo van Praag (red) (2006), *Marokkanen in Nederland: een profiel*. NIDI-Rapport 67. Den Haag: NIDI.
- Nico van Nimwegen en Gijs Beets (red) (2000), *Bevolkingsvraagstukken in Nederland anno 2000*. Rapport van het Werkverband Periodieke Rapportage Bevolkingsvraagstukken. NIDI-Rapport 58. Den Haag: NIDI.

Drs. C.S. van Praag, NIDI. E-mail: praag@nidi.nl.

Foto: Wim de Jonge

